

Pienuuden suuruus – mikrohistorian ja diskurssianalyysin välimaastossa

Esimerkkinä yksittäinen dokumentti

Mikroperspektiivi, sukupuoli ja valta

Osoitan artikkelissani, minkälaisia metodologisia mahdollisuuksia rajattu empiirinen aineisto – yksi oikeuspsykiatrinen teksti – tarjoaa feministisesti ja historiallisesti suuntautuneelle sosiologialle. Pysin osoittamaan, kuinka yhden dokumentin analysoinnissa voidaan soveltaa Michel Foucault'n valtakäsitystä ja kuinka samalla voidaan hyödyntää mikrohistoriaa sekä sosiologisia ja feministisiä näkökulmia. Foucault'n vaikutus näkyy oppialarajojen liudentumisena ja ylittämisenä, hänen vaikutuksensa on houkutellut monia sosiologeja kääntämään katseensa menneisyyden tutkimiseen. Analyysissani lähestyn historiallista tekstiä ja sen kuvaamaa ilmiötä monitieteisesti yhdistellen monenlaisia teoreettisia ja metodologisia perspektiivejä.

Foucault ajattelee, että valta on tuottavaa, se on verkosto, joka läpäisee koko "yhteiskuntaruumiin". Valta muodostaa tietoa ja diskursseja¹, mutta valta ei ole sukupuolineutraalia ja valta tuottaa sukupuolistettuja subjekteja². Feministiset projektit ovat viimeisen kahdenkymmenen vuoden ajan pyrkinet dekonstruoimaan sukupuolen ontologisenä kategoriana. Naishistoriassa³ on Joan Scotin esittelemä teoreettinen käänne ollut merkittävä; hän muutti tutkimuksen polttopisteen kysymyksestä *mitä* kysymykseen *miten*.⁴ Siinä missä aikaisemmat naishistorioitsijat olivat tutkineet sitä, mitä naiset olivat tai eivät olleet tehneet, halusi Scott tutkia miten *sukupuolta* tuotetaan ja miten sukupuoli voidaan hahmottaa diskursiivisesti analyttisenä kategoriana.⁵ Naiseus ja mieheys ovat siis kategorioita, jotka voidaan ja tuleekin historiallistaa.⁶ Sukupuoli saa

merkityksensä ajassa ja tilassa, onhan se sidottu tietyn historiallisen ajan valta-diskursseihin.⁷ Scottin mukaan valta tuottaa ja muodostaa käsityksiä sukupuolten eroista.⁸ Hänen näkemyksenä vallan ja sukupuolen suhteesta kuvastaa Foucault'n ajatuksia vallan eri muodoista tuottavina, liikkuvina ja epävakaina.

Sekä humanistisissa tieteissä että yhteiskuntatieteissä on korostettu mikroperspektiivin teoreettisia etuja tutkittaessa "rajattua" ilmiötä tai tapausta⁹. Mikroperspektiivillä yhdistän jälkistrukturalistisesti orientoituneen kiinnostuksen kieleen, tekstiin ja diskurssiin – toisin sanoen diskurssianalyysin – tarkemmin kontekstualisoituun metodologiaan, mikä tässä artikkelissa tarkoittaa mikrohistoriaa. Näin yhtä pientä tapausta tutkitaan moninaisena, missä piilee tapaustutkimuksen hedelmällisyys. Ymmärryksen "tekstin" käsitteestä ja sen tutkimuksellisesta käytöstä pohjautuu Roland Barthesin näkemykseen tekstistä rajattomana ja moninaisena¹⁰. Tästä näkökulmasta yksittäinen teksti on olemassa vain osana loputonta intertekstuaalisuutta, jolloin se on aina muodostunut suhteessa aikaisempien tekstien kokonaisuuteen. Tekstien erilaiset luennot tuottavat myös jatkuvasti uusia tekstejä. Siksi jokaisessa tekstissä on erilaisia intentioita, ääniä ja merkityksiä.¹¹ Esimerkkitekstini on 15-sivuinen, 26. helmikuuta 1937 päivätty oikeuspsykiatrinen lausunto naispuolisen murhapolttajan mielentilasta; nimitän naista tässä Sofiaksi¹². Lausunnossa esitetty diagnoosi määrittää kyseisen rikollisen naisen mielisairaaksi ja rikoksen tekohetkellä täyttää ymmärrystä vailla olleeksi. Psykiatrisen diagnoosin seuraamuksena Sofia kirjataan potilaaksi Seilin mielisairaalaan. Oikeuspsykiatrinen teksti koostuu lääkärin tekemästä rikollisen/potilaan psyykkisten ominaisuuksien kartoituksesta, näiden havaintojen arvioinnista sekä muiden asiassa kuultujen antamien lausuntojen koosteista. Lausunnossa lainataan suoraan tuomioistuimen käsittelyasiakirjoja, joissa naiselle esitettiin syytteet, todistajanlausuntoja ja poliisikuulustelua. Kerätty aineisto on toiminut Sofian tutkineen lääkärin apuvälineenä, kun hän on määritellyt "oikeaa" diagnoosia.

Mikroperspektiivi tarjoaa monia etuja historiallis-sosiologiselle tutkimukselle. Ensinnäkin se mahdollistaa tutkittavan ilmiön pikkutarkan kontekstualisoinnin. Toiseksi rajatun aineiston analyysi tekee näkyväksi subjektiviteetin ja kokemukset. Kolmanneksi mikroperspektiivi mahdollistaa tapahtumien yksityiskohtaisen tutkimisen, milloin ja miten jotakin tapahtui, jolloin valtasuh-

teiden havainnointi ja analysointi mahdollistuu.¹³ Foucault'n vallan analytiikan ja mikrohistorian näkökulmien yhdistäminen tekee mahdolliseksi vallan tutkimisen mikrotasolla. Mikrohistoriallisissa tutkimuksissa on valta ymmärretty sosiaalisena käytäntönä¹⁴, joka on lähellä Foucault'n ajatusta vallan harjoittamisesta ja hänen näkemyksestään vallasta verkostona.¹⁵ Neljänneksi mikrohistoriallinen lähestymistapa mahdollistaa monien "äänien" ja diskurssien havaitsemisen aineistosta. Näin tutkimusmateriaalia voidaan tulkita useista eri perspektiiveistä. Analyysissa nostan esiin eri subjekteja, lausumia ja tapahtumia, jotka ovat osana oikeuspsykiatrista tekstiä. Samalla näytän, kuinka mikrohistoriallinen ote antaa mahdollisuuden useiden sosiaalisten ja yhteiskunnallisten näkökulmien, kuten ruumiillisuuden, seksuaalisuuden, moraalien ja rikollisuuden, tutkimiseen. Artikkelin lopussa esitän, että mikrotason analyysin avulla voidaan esittää yksityiskohtaisesti, kuinka sukupuoli rakennetaan erilaisissa valtasuhteissa.

Tätä ennen on paikallaan tutustua poikkitieteellisten perspektiivien eduista käytyyn humanistiseen ja yhteiskuntatieteelliseen keskusteluun, joissa molemmissa on tuotu esille samansuuntaisesti "toiseuden" tuottamisen kriittinen tutkiminen ja purkaminen. Tämän jälkeen esittelen "pienen" materiaalin analysoinnin tutkimuksellisia etuja ja mahdollisuuksia ja tiivistän tutkimukselliset perspektiivini sosiologisen tapaustutkimuksen, Foucault'n genealogian ja mikrohistoriallisen otteen yhdistelmäksi. Lopuksi osoitan, kuinka tekstiä on mahdollista tutkia yllämainittujen lähtökohtien nojalla.

Oppialarajojen tuolle puolen

Vaikka sosiologian klassikoiden tutkimuksia voidaan kuvata historiallisiksi töiksi, on suurta osaa historian ja sosiologian rajamaastossa kulkevaa tutkimusta kuvattu tieteellisissä keskusteluissa "problemaattiseksi"¹⁶. Sosiologeille on ollut ongelmallista historiallisten aineistojen kuvaileva luonne ja yleisten teoreettisten johtopäätösten tekemisen hankaluus tämänkaltaisesta aineistosta¹⁷. Tällainen ongelmalähtöinen ote pitää sisällään implisiittisesti sellaisen ajatuksen, että sosiaalinen ilmiö tämän päivän kontekstissa olisi jollakin tavalla

helpommin ymmärrettävissä ja teoreettisesti ajateltuna tulkittavissa kuin menneisyyteen sijoittuva ilmiö. Samanlaisilla perusteilla olisi esimerkiksi suuri osa antropologista tutkimusta mahdotonta toteuttaa, koska silloin kyseenalaistetaisiin, onko ylipäätään mahdollista tutkia tai edes ymmärtää toista yhteiskuntaa, jossa on erilaisia kulttuurisia tapoja, normeja ja arvostuksia. Matti Peltosen tavoin katson, että vastakkainasettelu empiiriseen kuvailevaan historiatieteeseen ja teoreettisesti käsitteelliseen yhteiskuntatieteeseen on vanhentunut¹⁸. Dikotomian luominen (historiallinen materiaali/teoreettinen yleistäminen) ei ota huomioon mahdollisuutta, että juuri tässä jaossa muotoutuu sosiologinen tiedon rakentaminen. Kuvaus ja teoria ovat toisiinsa kiinnittyneitä ja kietoutuneita, ja siksi niiden välille ei pitäisi tehdä eroa eikä sellaisen jaotteluun pitäisi pyrkiäkään. Naishistorialle moninaisuus on merkityksellistä ja oppialarajojen pystyttämistä ei tavoitella.

Monet feministiset sosiologit työskentelevät historiallisten materiaalien parissa ja liikkuvat kahden oppialan rajoilla tutkiakseen naisten elämää ja kokemuksia¹⁹. Tutkijan teoreettiset oletukset ja tutkimusmateriaalin valinnat ratkaisevat tutkimusasetelman. Siksi on olemassa sosiologeja, joilla on paljonkin yhteistä historioitsijoiden kanssa – ja päinvastoin, mikäli he jakavat samat tiedot ja tiedekäsitykset.²⁰ Tutkimuksen perspektiivi muodostuu aineiston valinnasta ja *tulkinnasta*. Tulkintatyössä tutkija positioi itsensä, tekee tietoisia valintoja ja antaa tietyille ilmiöille merkitysvyyttä nostamalla ne esille. Näin ollen mahdollisissa tieteenaleroissa on kyse siitä, miten tutkija valitsee historiallisen materiaalin ja millä tavoin menneisyydelle annetaan tulkinnassa mieli. Tutkijan asiantuntijapositio on siten aina myös valta-asema, jonka nojalla voi sekä *valita* että sivuuttaa tutkimuskohteeseen liittyviä asioita. Tämä valta tarkoittaa myös sitä, että tutkijalla on mahdollisuus muokata tutkittavien ihmisten elämää merkittäviksi tutkimusteksteiksi ja samalla muuttaa kyseiset subjektit tutkimusobjekteiksi.²¹

Sekä tieteenalan sisällä olevista että tieteenalarajojen ylittävistä eroista huolimatta voidaan sanoa, että kiinnostus marginaaliseen ja poikkeavaan sekä kysymys vallasta yhdistää sosiologeja, mikrohistorioitsijoita ja naistutkijoita²². Sosiologiset tutkimukset poikkeavista²³, feminismin idea naisesta toisena²⁴ ja mikrohistoriat ”unohdetuista” kertomuksista²⁵ ovat kaikki tarkastelleet poik-

keavuuden ja normaaliuden rajalinjaa. Näiden perspektiivien välinen ilmeinen kosketuspinta on ”toisten” ja ”toiseuden” tutkiminen, mikä voidaan yhdistää Foucault’n tutkimuksiin marginalisoidusta subjektista²⁶. Mikrohistorialliset tutkimukset, jotka ovat usein poikkitieteellisiä, ovat nostaneet esiin historian ja historiankirjoituksen ”unohtamia” tai marginalisoimia ryhmiä, kuten noidat, prostituoidut ja mielisairaat, kuten tässä artikkelissa. Naishistorioitsijat ovat osoittaneet, kuinka tutkivat asiantuntijat ovat jättäneet naiset pimentoon tai määrittäneet heidät ”toisen” kategoriaan.²⁷

Diagnoosia koskeva dokumentti, jonka nojalla nainen määritellään mielisairaaksi ja jonka perusteella hänet määrätään mielisairaalaan suljetulle osastolle, tuo esille kysymykset vallasta ja toiseudesta. ”Toinen” on se, joka on suljettu ulos hegemonisesta diskurssista ja jolla ei ole ollut pääsyä valtaan/tietoon.²⁸ Samalla kun toinen on suljettu ulos vallasta/tiedosta, on hän myös ”diskurssin objekti, – – kuvauksen kohde, se, jonka (usein poikkeavan) identiteetti rakentuu asiantuntijoiden tietoregiimeissä”, kuten Margaretha Järvinen kirjoittaa²⁹. Sukupuolen, luokan ja rodun on katsottu olevan eroja rakentavia kategorioita, joilla tietyt subjektit voidaan oikeuttaa mutta toiset taas torjua³⁰. Toiseuteen määritteilyä voi siksi pitää prosessina, jonka nojalla subjekti luokitellaan ”toiseksi” suhteessa ”ensimmäiseen”³¹. Marginaalisten ryhmien tutkimista ei voi kuitenkaan pelkistää dikotomisiksi selitysmalleiksi, kuten alistettu/alistaja tai mies/nainen. Toisella ei ole autenttista tai muuttumatonta identiteettiä, kuten ei ensimmäiselläkään, vaan toiseus on sosiaalisesti rakentunut, muutoksille altis suhde.³²

Kuinka lukea valtaa ja tietoa?

Vaikka antropologit ja etnometodologit ovat tutkineet yksittäisiä ihmisiä, ryhmiä tai yhteisöjä osoittaakseen, kuinka erilaiset sosiaaliset ilmiöt muodostuvat, on tapaustutkimuksella ollut metodina suhteellisen marginaalinen asema sosiologiassa, vaikka sosiologisen tapaustutkimuksen traditio onkin pitkä.³³ Perinteisesti tapaustutkimuksen tarkoitus on ollut tuottaa tietoa tutkittavasta ilmiöstä tutkijan itsensä tuottaman materiaalin, kuten kenttäpäiväkirjan, osallistuvan havainnoinnin, etnografisten tutkimusten tai haastattelujen, välityk-

sellä.³⁴ Varhaisemmissa tapaustutkimusta koskeissa sosiologien esittämissä kritiikeissä pohdittiin tapauksen edustavuutta. Tapaustutkimusten ongelmaksi nähtiin sosiologian yleistämiseen tähtäävä vaatimus sekä tapaustutkimuksen rajoitetut mahdollisuudet tarjota eväitä yleispäteville selityksille. Kriitikojen mukaan ongelma oli siinä, kuinka tehdä yleisiä johtopäätöksiä "vain" yhden tapauksen nojalla. Samoin suhtauduttiin epäilevästi siihen, millä perusteilla valittu tapaus voisi olla "tyypillinen" siinä kategoriassa, jota sen sanottiin edustavan.³⁵ Vastauksena kritikoille Clyde Mitchell muistutti, että tapaustutkimuksen vahvuus ja mahdollisuus perustuivat huolelliseen *teoreettiseen* ajatteluun, mistä myös muodostuu koko tutkimusotteen mielekkyyks³⁶. Tapauksen valinta perustuu siten sen selittävään (teoreettiseen) voimaan eikä sen edustavuuteen. Mitchell luonnehti tapaustutkimusta tapahtuman yksityiskohtaisena tutkimisena tai toisiinsa liittyvien tapahtumien sarjan tutkimisena, minkä tutkija katsoo todentavan "yleistä teoreettista periaatetta".³⁷ Tapaus ei siten edusta tapauksen perusjoukkoa, vaan yleistettävissä olevaa teoriaa³⁸.

Feministinen tutkimus on nostanut esiin tapaustutkimukseen liittyviä teoreettisia mahdollisuuksia ja osoittanut yleistykseen liittyviä rajoituksia³⁹. Naishistoriassa on tutkittu "pieniä" erityisiä konteksteja ja osoitettu, kuinka esimerkiksi rakennetaan sellaiset kategoriat, kuten nainen ja mies⁴⁰. Minun lääketieteellistä dokumenttia koskevaa luentaani ei johdattele pyrkimys yleisen ja kattavan tulkinnan määrittämiseen ilmiöstä "poikkeavat naiset", vaan ymmärrän pienen ja yksittäisen tutkimuksellisesti tärkeäksi. Tästä perspektiivistä tutkitavan dokumentin kielestä ja diskursseista, joita siinä on ja muodostuu, tulee kiinnostavia tutkimuksen kohteita. Mitä kirjoitetaan ja miten, kuka saa puhua ja kenelle, ja mikä mahdollistaa nämä tekstit, puheet ja käytännöt? Relativistisesta näkökulmasta katsoen kaikki tekstit kantavat yhtä lailla merkityksiä ja ovat yhtä aitoja, vaikka usein tietyt tulkinnat ja näkökulmat asetetaan etusijalle ja toiset marginalisoidaan⁴¹. Sen sijaan, että kiinnittäisin huomioni tapauksen/tekstin edustavuuteen, olen kiinnostunut siitä, mitkä merkitykset, sisällöt ja diskurssit tutkittava teksti konstruoi. Mielisairaana naispotilaan ja lääketieteellisen asiantuntijan kohtaaminen tuottaa käsityksiä poikkeavuudesta ja normaaliudesta, mutta samalla rakentaa myös sukupuolta ja valtaa. Tapaamisen lopputuloksena on kirjoitettu oikeuspsykiatrinen dokumentti, joka *muuttaa* naisen

rikollisesta mielisairaaksi. Empiirisen tapauksen valintani sekä luentani siitä perustuvat kiinnostukseeni niin sukupuolesta⁴² (poikkeava naiseus) kuin vallastakin (poikkeavuuden luominen ja kohtaaminen).

Mikrohistoria vai genealogia?

Historiantutkimuksen piirissä on mikrohistoriallista perspektiiviä kehitelty rajatun ja ”pienen” yhteiskunnallisen ilmiön analysoimiseksi. Mikrohistoriassa ei keskeistä ole tutkimusobjektin tai -materiaalin laajuus, vaan perspektiivi, josta ilmiötä tarkastellaan.⁴³ Mikrohistoriaa ei kuitenkaan tule ymmärtää kapeana historiana vaan historiankirjoituksena, jonka lähtökohtana on mikrotaaso.⁴⁴ Tunnusomaista mikrohistoriallisille tutkimuksille on ollut tarkastella yksittäistä, epätyypillistä tai marginaalista⁴⁵. Kertovan narratiivin keinoin mikrohistoria tavoittelee teoreettisten ajatuskulkujen ja määrätyn historiallisen tapahtuman analysoimisen yhdistämistä. Tietoa laajemmista sosiaalisista rakenteista voidaan saada esimerkiksi tutkimalla perinpohjaisesti yhtä kylää tai yksilöä tietynä ajanjaksona. Yksittäinen tapaus voi tarjota tutkijalle johtolankoja aiemmin havaitsematta jääneistä historiallisista prosesseista ja tapahtumista. Näin mikrohistoriallinen ote voi esittää uusia kysymyksiä ja tarjota ilmiöistä toisia tulkintoja.⁴⁶

Mikrohistoriallisen analyysimallin vahvuus piilee tutkittavan ilmiön pikkutarkassa rekonstruomisessa ja konkretisoinnissa, mikä mahdollistaa kontekstoitujen tulkintojen tekemisen. Vaatimus yksityiskohtaisten kuvausten tekemiseen ei tee mikrohistoriallisesta perspektiivistä epäteoreettista. Teoreettisten oletusten ja tulkintojen edellytys perustuu itse asiassa konkreettisten tapahtumasarjojen syvälliseen ja tarkkaan kuvaukseen ja analyysiin.⁴⁷ Tällainen ote muistuttaa osin Foucault’n käsitystä genealogiasta, joka ”vaatii tiedon pikkutarkkuutta – – sekä kärsivällisyyttä” ja ”on hämärää; se on pikkutarkkaa ja kärsivällisen dokumentaarista. Se työskentelee sotkuisten, päälle ja useita kertoja uudelleen kirjoitettujen pergamenttien parissa.”⁴⁸

Foucault’n genealogia voidaan ymmärtää diskurssianalyysina, jonka kohteena ovat diskurssien vuorovaikutuksessa muodostuvat valtaverkostot⁴⁹. Genea-

logisen metodin tarkoitus ei ole tutkia sitä, kenellä on tai on ollut valtaa tiettyinä ajankohtana, vaan tutkimus kohdistuu siihen, miten diskurssit mahdollistuvat, ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja tuottavat totuuksia. Foucault'n mukaan valtaa voidaan harjoittaa vain luomalla totuuksia. Valta on *diskursseissa*, jotka määrittelevät erilaisia totuuksia historiallisissa ajankohdissa. Foucault tarkoittaa, että genealogin pitää tulkita, antaa merkityksiä ja tuottaa totuuksia historian perusteella tiedostaen samalla, että nämä totuudet ovat – paradoksaalisesti kyllä – fiktioita⁵⁰.

Foucault näkee historian – ja historiankirjoituksen – eri voimien ja valtakausmien välisinä kamppailuina ja konflikteina.⁵¹ Historian kirjoitus ei merkitse jatkuvan, jotakin määrättyä kaavaa noudattavan historiallisen narratiivin esittämistä, eikä kyse ole myöskään jonkin alkuperän löytämisestä tutkittavalle asialle. Pikemminkin on kyse diskurssien katkosten ja eriytymisten tekemisestä näkyviksi.⁵² Tällä tavalla genealogi voi hahmottaa monitahoiset sukupuun oksastot analyysissa, joka paljastaa jonkin ilmiön tai tapahtuman taustalla olevia lukuisia asiantiloja.⁵³ Kytös mikrohistoriallisen näkökulman ja Foucault'n näkemysten välillä ei ole mitenkään itsestään selvä tai ongelmaton. Yhtymäkohta Foucault'n ja mikrohistorian välillä – niiden eroavaisuuksista huolimatta – löytyy: molempien tapana on osoittaa, miten modernit hegemoniset diskurssit ovat syrjäyttäneet muita tietämisen muotoja torjumalla ne irrationaalisina, rikollisina ja vaarallisina. Siinä missä Foucault'a kohtaan on osoitettu feminististen teoreetikoiden ja sosiologien keskuudessa valtavaa kiinnostusta, on hänen työnsä vastaanotto ollut nuivempi mikrohistorioitsijoiden piirissä, Foucault'n selvästä vaikutuksesta huolimatta.⁵⁴ Foucault'n ja mikrohistorioitsijoiden merkittävimäksi eroksi on nostettu jälkimmäisten usko todellisuuteen historiallisten tekstien ulkopuolella, todellisuuteen, joka on tavoitettavissa, tutkittavissa, rekonstruoitavissa ja josta voidaan saada tietoa.⁵⁵ Foucault'n mukaan totuus on diskursseissa, ja historiallinen diskurssi luo oman totuutensa. Foucault on kutsunut itseään empiristiksi ja tarkastellut tutkimuksissaan suuria empirisiä aineistoja⁵⁶. Hän on myös osoittanut, miten vaikeaa on ”löytää” valtasuhteita, jotka hänen mukaansa ovat ”yhteiskuntaruumiin parhaiten piilotettuja ilmiöitä.”⁵⁷

Yksi dokumentti, monta tekstiä

Tekstejä voi tarkastella käytäntöinä tai tapahtumina, jotka heijastavat menneisyyden sattumuksia, asiayhteyksiä ja sosiaalisia kokonaisuuksia. Tekstilähteet eivät kuitenkaan ole pelkästään dokumentoivia. Dokumentit luovat merkityksiä tutkittavasta sosiaalisesta ilmiöstä, joka muotoutuu ja saa ilmaisunsa analysoitavassa tekstissä. Tutkijaminänä annan sittemmin ilmiölle muita sisältöjä ja tulkintoja. Näin syntyy uusi, luentani hahmottama teksti.⁵⁸ Oikeuspsykiatrisesta dokumentista voidaan sanoa heijastuvan jokin tapahtuma – lääkärin ja potilaan välinen tapaaminen – joka ajankohtaistaa kysymyksen vallan ja tiedon muotoutumisesta sekä niiden analysoinnista. Mitä totuuksia dokumentti luo, entä miten luentani tuloksena nimitän näitä totuuksia?

Dokumentti – miten sitä voi lukea?

Totesin, että mikronäkökulman ja genealogisen luennan avulla voidaan havainnollistaa, miten diskurssit ovat vuorovaikutuksessa, miten valtasuhteet muotoutuvat ja miten niitä ylläpidetään. Samalla avautuu mahdollisuus tutkia, minkälaisen sisällön naiseus ja kategoria ”nainen” saavat tekstissä. Yksi mahdollisuus tehdä näkyviksi ketjunomaiset valta- ja sukupuolisuhteet on tutkia psykiatrista lausuntoa vaihteittain narratiivina, joka rakentuu pala palalta tekstin eri osista. Dokumentin lukeminen ”kronologisesti” ei kuitenkaan merkitse, että tekstin *tapahtumat* seuraisivat toinen toistaan kronologisesti ”loogisella” tavalla. Tekstin rakennetta tarkastellaan kronologisesti, mutta tarkoituksena ei ole esittää eheätä narratiivia. Kyse on nimenomaan ”säröjen” löytämisestä, tekstin ristiriitojen, katkosten ja vastakohtaisuuksien näkyväksi tekemisestä.

Tekstin argumentaatio voidaan osoittaa konkreettisesti: miten lausunto alkaa ja mitä argumentteja käytetään loppupäätelmään pääsemiseksi. Mitä kirjoitetaan, kuka tulee puhuneeksi sekä millä tavalla ja missä järjestyksessä eri ”faktat” rikollisesta naisesta esitetään? Toisin sanoen analyysissa tehdään näkyväksi, miten teksti rakentuu ja minkälainen on tekstin osien välinen suhde. Miten tekstin laatija käsittelee ristiriitaisia, muiden tahojen luovuttamia tietoja potilaasta? Kun otetaan huomioon, että kyseessä olevalla psykiatrisella lausun-

nolla on selvä päätöksensä – rikollinen diagnostisoidaan mieleltään sairaaksi – on kiinnostavaa tarkastella, miten psykiatri menettelee vakuuttaakseen lukijansa diagnoosinsa oikeellisuudesta. On tärkeää muistaa, että virallisella dokumentilla on aina määrätty funktio: psykiatri on nimetty tehtäväänsä arvioidakseen tässä tapauksessa rikollisen naisen mielentilaa. Tässä aktualisoituu tekstin synnyn kontekstin merkitys: kenelle tai mille teksti on suunnattu ja miksi? Teksti sijoittuu tietenkin määrättyyn tilaan; sen on myös määrättyä ajankohdantana tuottanut määrätty subjekti. Tässä tapauksessa oikeuspsykiatri kohdistaa lausuntonsa oikeusistuimelle, jossa nainen on syytettynä ja joka ottaa kantaa lausuntoon.

Mikrohistoriallinen ja genealoginen vaatimus yksityiskohtaisesta tapahtuman kuvauksesta mahdollistaa kontekstin tekemisen näkyväksi. Tällöin näkökulma voi johtaa seuraavanlaisiin kysymyksiin: oliko rikollinen maalta vai kaupungista, oliko hän työväen- tai keskiluokkainen, kuka oli lausunnon kirjoittanut lääkäri, minä vuonna ja missä sairaalassa lausunto kirjoitettiin, mitkä tahot olivat osallisia naisen sairaalaan sisäännotossa ja mitä vaikutuksia näillä seikoilla on tutkittavaan tekstiin nähden?

Dokumentti – mihin päädyin?

Eletään vuotta 1937. Porin raastuvanoikeudessa on kahdesta murhapoltosta ja neljästä murhapolton yrityksestä syytettynä 32-vuotias työläisnainen Sofia. Oikeus haluaa lausunnon Sofian mielentilasta rikosten suoritusajalta, ja tätä varten Sofia otetaan Lapinlahden sairaalaan tutkittavaksi. Tutkimus tuottaa oikeuspsykiatrisen lausunnon, jossa Sofia määritetään syyntakeettomaksi. Ensi näkemältä lausunto näyttää *yhdeltä* tekstiltä, jonka on kirjoittanut *yhtä* tapausta käsittelevä *yksi* oikeuspsykiatri. Lähemmin tarkasteltuna tämä dokumentti vilisee osia eri teksteistä, suhteista ja toimijoista. Oikeuslääkäri koostaa lausuntoon eri tahojen, kuten kunnan edustajien, toisten lääkäreiden, kuulustelutodistajien ja perheenjäsenten, luovuttamia tietoja. Tämän vuoksi lääketieteellinen lausunto sisältää monia kertomuksia naisesta. Tiedonantajien tehtävänä on antaa tutkivalle lääkärille tietoja rikollisen aikaisemmasta elämästä sekä suvun histo-

riasta. Sekä todistajat että lääkäri tuottavat kuvauksia naisen moraaliseista luonteesta.⁵⁹ Oikeuspsykiatrinen dokumentti lainaa siten toisia diskursseja (paikallisyhteisö, lääketieteen edustajat), mutta myös rikollisen naisen omat lausunnot löytyvät dokumentista. Tämän vuoksi tarkastelen tätä virallista dokumenttia, oikeuspsykiatrista lausuntoa, kokonaisvaltaisena järjestelmänä.

Tekstikokonaisuus pitää sisällään moninaisia tekstejä ja kertomuksia, jotka yhdessä, keskinäisten suhteidensa ansiosta, muodostavat psykiatrisen dokumentin. Kaikki dokumenttiin sisältyvät tekstit tuottavat tietoa ja omat totuutensa naisesta. Seuraavassa muutama esimerkki tiedonantajien lausunnoista tai tutkivan lääkärin niiden pohjalta tekemistä luonnehdinnoista:

"Paikkakunnalla on häntä pidetty vähän omituisena henkilönä. Tietojenantajasta vaikuttanut 'abnormilta.'" (Sofian entinen kansakoulunopettaja)

"(M)utteit kertoja ollut huomannut, että tauti olisi ollut sitä laatua, että se olisi saattanut tyttären tekemään rikoksia eikä kertoja rikoksista, joista hänen tyttärtään nyt syytetään sanonut tietävänsä mitään." (Sofian äiti)

Sofia "on kyllä asunut luonani ja saan lausua että hänen hermostonsa on täysin pilalla, toisinaan hän oli niinkuin muutkin ihmiset mutta toisinaan hän hermostui pikkuasiasta silmittömästi -- Luonteeltaan hän oli vilkas, puhdas hyväluonteinen -- ei hän niin kovin hermostunut ollut etteikö hänen kanssaan toimeen tullut." (Sofian sulhanen)

"Työläinen [etu- ja sukunimi – J. A.-R.], Reposaarelta, on ollut useaan otteeseen allekirjoittaneen tutkittavana, jolloin olen häntä pitänyt vaikeana psychopaattina." (Porin kaupunginlääkäriin lääkärintodistus)

"Tyypillistä hänen varastamiselleen on, niinkuin eräs tšekäläinen liikkeenjohtaja keran sanoi, 'että kaikki kelpaa, kukkaruukuista kalosseihin.'-- "Mitä [Sofian] siveelliseen elämään muuten tulee, on hän ajoittain asunut jonkun satamatyöläisen kanssa, ollen heidän yhteiselämänsä hyvin riitaisaa." (Reposaaren piirilääkäri/alue-
lääkäri)

"Kertoja myönsi, ettei hänellä äitinsä huoneessa todellisuudessa ollut ollut muuta kuin parinkymmenen markan arvoinen sänky, ja lisäksi mahdollisesti jotain vähäpätöisempiä esineitä, ja että hän niin oli yrittänyt syyttää 'Vanhan Pohjolan' talon palamaan saadakseen nostaa vakuutusrahat." (Sofia)

"1 avioton lapsi ja monta keskenmeno. 1935 leikattu munasarjakasvaimen takia (Cysta ovarii). Potilas on siveellisesti ryhdytön. Epäsäännölliseen elämään ja näpistelyyn taipuvainen. -- (T)erveystieteiden ilmoittamista oireista päättellessä tietojenantaja (kaupunginlääkäri), että tutkittavalla juuri ennen kuin hänet pidätettiin nyt kysymyksessä olevista rikoksista olisi ollut keskenmeno." (Tutkiva lääkäri)

Luentani oikeuspsykiatrisesta dokumentista on dekonstruktioivinen. Pysin purkamaan tekstin tunnistamalla ja erottelemalla erilaisia subjekteja, jotka toimivat, toisin sanottuna puhuvat tekstissä.⁶⁰ Lausunnoissa kuvataan eri näkemyksiä rikollisesta/potilaasta, jolloin samalla rakentuvat erilaiset selitykset tapahtumille, tässä tapauksessa tulipaloille. Sofia asetetaan lausunnoissa useisiin positiioihin, kuten "omituseksi", "varkaaksi", "hermostuneeksi, muttei mahdottomaksi", "psykopaatiksi", "naiseksi, jolla ollut keskenmenoja", "epäsiveelliseksi" ja "vakuutuspetkuttajaksi". Lausunnot havainnollistavat, kuinka valtasuhteiden läpäisemiä useat verkostot ovat: alkaen paikallisyhteisöstä, jossa Sofia on määritelty epänormaaliksi, siveettömäksi ja psykopaattiseksi, ja jatkuen useissa muissa yhteyksissä. Rikostapahtumien kautta valtasuhteiden määrä kasvaa. Murhapolttoja tutkiva oikeuslaitos ja mielenhäiriötä epäilevät lääkärit tulevat osaksi valtasuhteita kun kontrollin tarve kasvaa ja toimenpiteet koetaan välttämättömiksi. Esimerkkilausunnoissa yllä on myös eroja. Vaikka sekä potilaan äiti että sulhanen ovat sitä mieltä, että Sofia on sairaalloisen hermostunut, eivät he pidä häntä rikollisuuteen taipuvaisena tai kykenemättömänä tulemaan toimeen muiden ihmisten kanssa. Lainattujen lääkärien lausunnoissa nostetaan esiin Sofian moitittava moraalittomuus, joka yhdistetään epäsäännöllisiin elämäntapoihin, näpistelyyn ja sukupuoliseen siveettömyyteen. Sofia itse selittää "Vanhan Pohjolan" talon syyttämisen kiinnostuksella vakuutusrahoihin, jolloin teko on pikemminkin ymmärrettävissä tietoisesti ja rationaaliseksi kuin järjenvastaiseksi mielisairauden oireeksi.

Kertomukset rikollisesta naisesta heijastavat eri verkostojen tapaa tuottaa Sofian poikkeavuutta. Vaikka verkostojen käsitteistö poikkeaa toisistaan, on kertomuksille siis yhteistä naisen poikkeavuuden tuottaminen. Yhdessä tekstissä on näin ollen useita keskenään kilpailevia mutta myös yhteneväisiä diskursseja, jotka sijoittuvat eri sosiaalisiin tiloihin (paikallisyhteisö, lääkärikunta, oikeuslaitos) ja rakentuvat omanlaisesta kielenkäytöstä ominaisine retorisine strategioineen.⁶¹ Verkostojen välillä on yhteistyötä ja vuorovaikutusta, mitä voi pitää naisen poikkeavuutta tuottavana valtaprosessina. Eri äänet muodostavat, erilaisista strategioista huolimatta diskursiivisen alan, jossa yhdistyy halu poikkeavan naisen "ongelman" ratkaisemiseksi. Naisen hulluus rakentuu näin ollen moninaisissa suhdeverkostoissa.

Oikeuspsykiatrisen lausunnon kirjoittava psykiatri antaa poikkeavuudelle uskottavan selityksen, jossa aikaisemmat naista koskevat lausunnot yhdistyvät diagnosoiksi. Samalla rikollisesta tulee potilas.

”Koska kysymyksessä on hitaasti yhä pahempaan suuntaan kehittyvä aivosairaus on tutkittava nyt kysymyksessä olevat rikokset tehdessään katsottava ymmärrystä vaille olleeksi henkilöksi. Tutkittavan sairastaman taudin laatuun ja hänessä ilmenevien vaikeitten yhteiskuntavastaisten taipumusten vuoksi olisi hänet toistaiseksi hoidettava suljetussa sairaalassa.”

Dokumentin tarkastelu osoittaa, miten mielisairaus tuotetaan oikeuspsykiatrisessa diskurssissa, mutta valaisee myös sukupuolen tuottamista samaisessa käytännössä. Yhdistämällä naisrikollisen ruumiin/seksuaalisuuden rikolliseen tekoon oikeuspsykiatria tuottaa kielenkäytöllään ja kategorisoinneillaan käsitteitä sukupuolesta. Sofian ruumis ja avioliiton ulkopuolinen seksuaalisuus – raskaudet, avioton lapsi, keskenmenot, yhteiselämä ”jonkun satamatyöläisen” kanssa – toimivat oikeuspsykiatrisen diskurssin piirissä perusteluina sekä lääketieteelliselle diagnosoille että rikoksen tapahtumiselle. Samalla ruumiillisuus ja seksuaalisuus selittävät myös potilaan heikon luonteenlaadun.⁶² Sofian työväenluokkaisuus edesauttaa näkemystä hänestä epäsiiveellisenä, koska työläisnaisia kuvattiin usein seksuaalisoiduin käsittein.⁶³ Degeneraatio-opin ja rotubiologian esiinmarssi 1920–1940-lukujen psykiatriassa loi tarpeen tarkkailla työläisnaisten aviotonta seksuaalisuutta ja ruumiiden lisääntymiskykyä. Rotubiologian luomissa uhkakuvisa työläisnaiset yhdistettiin elämellisyys- ja paheellisuuteen ja likaisuuteen.⁶⁴ Nämä ”ominaisuudet” nähtiin biologisina eli ongelmaksi koettiin myös se, että työläisnaiset voisivat välittää tartunnan ja epäsiiveellisuuden tulevillekin sukupolville. Tämän taasen nähtiin voivan johtaa degeneraatioon, koko kansakunnan ja sen kansalaisten huomattavaan heikkenemiseen. Toisin sanoen työläisnaisten reproduktiiviset ruumiit konstruointiin vaarallisiksi ja liikaaviksi suhteessa yhteiskuntaan *kokonaisuudessaan*.

Analyyssissäni Sofiaa ympäröivästä diskursiivisesta verkostosta, on psykiatri pikemminkin nähtävä vallan tuotoksena kuin vallan lähteenä tai alkuperänä. Lääkäri toimii yhtenä lenkinä ketjussa, valtasuhteiden verkostossa, ilmaisten näin ollen verkoston muissa suhteissa jo aikaisemmin tuotettua valtaa ja kontrollivoimaa.⁶⁵ Oikeuslääkäriin päätöstä diagnosoimaan Sofia mielisairaaksi

voidaan pitää kyseisen luokituksen mahdollistavan kurinpidollisen teknologian ilmentymänä.⁶⁶ Tämän kontekstuaalisena kehyksenä on rotubiologinen konstruktio poikkeavasta naiseudesta, jonka ruumiillistuma on työläisnainen. Oikeuspsykiatrisen diskurssin tuottama tieto muokkaa poikkeavuudesta lääketieteellisen totuuden, joka perustuu lääketieteen edustajien ja maallikoiden moraalikäsitteisiin. Psykiatrisen diskurssi tarkentaa ja rajaa näin oman alansa sekä määrittää puhuntansa kohteen luomalla tiedonobjektiksi hulluuden.⁶⁷ Psykiatrisen lausunto – psykiatrin lausuma – muodostaa virallisen kertomuksen potilaasta. Psykiatrisessa diskurssissa hulluutta koskevasta tiedosta tulee tieteellinen totuus.

Yhteenveto

Olen edellä havainnollistanut, miten sukupuolta ja valtaa voidaan analysoida hedelmällisesti yhden psykiatrisen dokumentin avulla yhdistämällä diskursiivinen ja kontekstualisoiva, konkretisoiva tutkimusote. Foucault'n valtakäsite (valta suhteina ja verkostoina) toimii tässä sekä teoreettisena että metodologisena kehyksenä. Ajatus vallasta tietoa, diskursseja ja sukupuolen merkityksiä tuottavana tarjoaa näkökulman tutkittavaan tekstiin. Tarkastelen dokumenttia merkityksiä tuottavana; näin ollen Sofian hulluus tuotetaan tekstissä ja sen avulla. Genealoginen luenta – halkeamien ja diskursiivisen alan pirstoutumien hakeminen – sai minut näkemään tämän yhden dokumentin kokoelmana eri tekstejä, joiden merkitykset vaihtelevat.

Mikrohistoriallinen luenta tarjoaa keinon, jonka avulla nostetaan esiin sekä tapahtumaketjut että toimijat. Molemmat näkökulmat mahdollistavat erilaisen ja toisinaan kilpailevien valtasuhteiden tarkastelun. Samalla hahmottuvat sukupuolen konstruktiot. Analyysi osoittaa, miten psykiatrisen diskurssi muokkaa sukupuolta konstruoimalla poikkeavan naissubjektin, jossa poikkeavuus, toiseus, on yhteydessä naisruumiiseen. Vallan verkostojen ilmentymänä dokumentti tuottaa totuuden sekä hulluudesta että sukupuolesta. Väitän, että poikkitieteellisyys – tässä mikronäkökulmasta edustettuna – mahdollistaa syvällisemmän ymmärryksen sosiaalisen ilmiön moniulotteisesta luonteesta, kuin jos

näkökulma olisi ”kapeampi”. Olen yksittäisen dokumentin avulla analysoinut miten sukupuoli, poikkeavuus ja valta rakentuvat, mutta pystynyt myös osoittamaan, miten ruumiillisuus, yhteiskuntamoraali ja luokka voivat ilmetä. Siksi näkökulmien moninaisuus (tässä pienimuotoisuus) on tärkeämpää kuin eri tieteenalojen väliset rajanvedot.

Kirjallisuus

- Ahlbeck-Rehn, Jutta (2002): Från lösdrivare till hysterika. Diagnostik som produktion av makt och avvikelse. *Naistutkimus/kvinnoforskning* 15 (3), 4–17.
- Ahlbeck-Rehn, Jutta (2001): Brottsslingen med den opålitliga kroppen. Skapandet av en psykiatrisk diagnos. *Historisk Tidskrift för Finland* 86 (2), 238–258.
- Ahlbeck-Rehn (1998): Omoralens ansikt. *En studie av de galna kvinnorna på Själv hospital 1889–1944*. Meddelanden från Ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi, ser. A:492. Åbo Akademi: Åbo.
- Alasuutari, Pertti (1989): *Erinomaista, rakas Watson: johdatus yhteiskuntatutkimukseen*. Hanki ja jää: Helsinki.
- Barthes, Roland (1998): *S/Z: An Essay*. Blackwell: Oxford.
- Barthes, Roland (1996): From Work to Text. Teoksessa Philip Rise & Patricia Waugh (eds.): *Modern Literary Theory*. Arnold: New York.
- Becker, Howard S. (1977): Social Observation and Case Studies, reprinted in H.S. Becker: *Sociological Work: Method and Substance*. Transaction Books: New Brunswick.
- Becker, Howard (1963): *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. Free Press: New York.
- Braidotti, Rosi (1991): *Patterns of Dissonance: A Study of Women in Contemporary Philosophy*. Polity Press: Cambridge.
- Börjesson, Mats (1994): *Sanningen om brottsslingen: rättspsykiatrin som kartläggning av livsöden i samhällets tjänst under 1900-talet*. Carlsson: Stockholm.
- Canning, Kathleen (1999): Feminist History After the Linguistic Turn: Historizing Discourse and Experience. Teoksessa Sharlene Hesse-Biber, Christina Gilmartin & Robin Lydenberg (eds.): *Feminist Approaches to Theory and Methodology: An Interdisciplinary Reader*. Oxford University Press: Oxford.
- Chesler, Phyllis (1972): *Women and Madness*. Avon Books: New York.
- Davies, Natalie Zemon (2001): *Martin Guerren paluu*. Gaudeamus: Helsinki.
- De Beauvoir, Simone (2002): *Det andra könet*. Norstedts: Stockholm.
- Elias, Norbert (1987): The Retreat of Sociologists into the Present. *Theory, Culture and Society* 4 (2): 223–247.
- Foucault, Michel (1988): Power and sex. Teoksessa Lawrence D. Kritzman (ed.): *Michel Foucault: Politics, Philosophy, Culture. Interviews and other writings 1977–1984*. Routledge: New York.
- Foucault, Michel (1984): Nietzsche, Genealogy and History. Teoksessa P. Rabinow (ed.): *The Foucault Reader*. Penguin Books: London.
- Foucault, Michel (1980): *Michel Foucault. Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972–1977*. Harvester: Brighton.
- Foucault, Michel (1978): *The History of Sexuality. Vol. 1: An Introduction*. Vintage Books: New York.
- Foucault, Michel (1977): *Discipline and Punish*. Allen Lane: London.
- Foucault, Michel (1972): *The Archaeology of Knowledge*. Tavistock Publications: London.
- Garfinkel, Harold (1967): *Studies in Ethnomethodology*. Prentice Hall: Englewood Cliffs, NJ.
- Ginzburg, Carlo (1989): *Ledtrådar: essäer om konst, förbjuden kunskap och dold historia*. Häftet för kritiska studier: Stockholm.

- Ginzburg, Carlo (1983): *Osten och maskarna: en 1500-talsmjölnares tankar om skapelsen*. Ordfront: Stockholm.
- Goffman, Erving (1961): *Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. Doubleday: New York.
- Goldthorpe, John (1991): The Uses of History in Sociology. Reflections on Some Recent Tendencies. *British Journal of Sociology* 42 (2), 211–230.
- Haraway, Donna J. (1991): *Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature*. Routledge: New York and London.
- Harding, Sandra (ed.) (1987): *Feminism and Methodology: Social Science Issues*. Indiana University Press: Bloomington.
- Harrison, Barbara & Kay Aranda (1999): Photography, Power and Resistance: The Case of Health and Medicine. Teoksessa J. Hearn & S. Roseneil (eds.): *Consuming Cultures: Power and Resistance*. Macmillan: London.
- Hart, Nicky (1994): John Goldthorpe and the Relics of Sociology. *The British Journal of Sociology* 45 (1), 21–30.
- Helén, Ilpo (2005): Genealogia kritiikkinä. *Sosiologia*, 42 (2), 93–109.
- Helén, Ilpo (1997): *Äidin elämän politiikka: naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Gaudeamus: Helsinki.
- Hüchtner, Dietlind (2001): Deconstruction of Gender and Women's Agency: A Proposal for Incorporating Concepts of Feminist Theory into Historical Research, Exemplified through Changes in Berlin's Poor Relief Policy, 1770–1850. *Feminist Studies*, 2 (3): 328–348.
- Johannisson, Karin (1994): *Den mörka kontinenten. Kvinnan, medicinen och fin-de-siècle*. Stockholm: Norstedts Förlag AB.
- Järvinen, Margaretha (1996): Kön som text – om den sociala konstruktivismens gränser. *Kvinder, kön & forskning*, 5 (2), 18–28.
- Lennartsson, Rebecka (2001): *Malaria Urbana. Om byråfflickan Anna Johannesdotter och prostitutionen i Stockholm kring 1900*. Brutus Östlings Bokförlag Symposium: Stockholm/Ste-hag.
- Levi, Giovanni (2001): On Microhistory. Teoksessa Peter Burke (ed.): *New Perspectives on Historical Writing*. Second edition. Polity Press, Cambridge.
- Lykke, Nina (2003): Intersektionalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen. *Kvinnovetenskaplig Tidskrift* 24 (1), 47–56.
- Merriam, Sharan B. (1994): *Fallstudien som forskningsmetod*. Studentlitteratur: Lund.
- Mitchell, J. Clyde (1983): Case and Situation Analysis. *The Sociological Review*, 31 (2), 187–211.
- McCallum, David (1997): Mental Health, Criminality and the Human Sciences. Teoksessa Alan Petersen & Robin Bunton (eds.): *Foucault, Health and Medicine*. Routledge: London.
- McNay, Lois (1992): *Foucault and Feminism: Power, Gender and the Self*. Northeastern University Press: Boston.
- Muir, Edward (1991): Observing Trifles. Teoksessa Edward Muir & Guido Ruggiero (eds.): *Micro-history and the Lost Peoples of Europe*. The Johns Hopkins University Press: Baltimore.
- Ollila, Anne (1995): Mitä mikrohistoriaa on? Teoksessa Katriina Mäkinen & Leena Rossi (toim.): *Rakkautta, ihanteita ja todellisuutta. Retkiä suomalaisen mikrohistoriaan*. Turun yliopiston julkaisuja A:42. Turun yliopisto: Turku.
- Olsson, Ulf (1999): *Drömmen om den hälsosamma medborgaren: folkuppfostran och hälsoupplysning i folkhemmet*. Carlsson: Stockholm.
- Peltonen, Matti (1999): *Mikrohistoriasta*. Gaudeamus: Helsinki.
- Ramazanoglu, Caroline & Janet Holland (2002): *Feminist Methodology: Challenges and Choices*. Sage: London.
- Rantala, Päivi (2002): *Kylähullut kertomuksissa: mikrohistoriallinen näkökulma 1800–1900-luvun vaihteen kylien erikoispersooniin*. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. Tutkimusraportteja ja selvityksiä B:45. Lapin yliopisto: Rovaniemi.
- Reinharz, Shulamit (1992): *Feminist Methods in Social Research*. Oxford University Press: Oxford.
- Riley, Denise (1988): *Am I That Name? Feminism and the Category of "Women"*. University of Minnesota Press: Minneapolis, MN.
- Runcis, Maija (1998): *Steriliseringar i folkhemmet*. Ordfront: Stockholm.
- Ruonavaara, Hanu (1995): Teoria ja historia – keskustelua historiallisen sosiologian dilemmasta. *Sosiologia* 32 (4), 253–262.

- Scheff, Thomas (1966): *Being Mentally Ill. A Sociological Theory*. Aldine Publishing Company: New York.
- Scott, Joan (1996): *Feminism and History*. Oxford University Press: Oxford.
- Scott, Joan (1988): *Gender and the Politics of History*. Columbia University Press: New York.
- Scott, Joan (1986): Gender: A Useful Category of Historical Analysis. *American Historical Review* 91 (5), 1053–1075.
- Silverman, David (1985): *Qualitative Methodology and Sociology: Describing the Social World*. Gower: Aldershot.
- Skeggs, Beverley (1997): *Formations of Class and Gender: Becoming respectable*. Sage: London.
- Smith, Dorothy E. (1998): *Writing the Social: Critique, Theory and Investigations*. University of Toronto Press: Toronto.
- Stanley, Liz & Sue Wise (1983): *Breaking out: Feminist Consciousness and Feminist Research*. Routledge & Kegan: London.
- Steedman, Carolyn (2000): Enforced Narratives. Stories of Another Self. Teoksessa Tess Coslett, Celia Lury & Penny Summerfield (eds.): *Feminism and Autobiography. Text, Theories, Methods*. Routledge: London.
- Suoninen, Marja (2001): Mikrohistoria vastauksena historiallisen sosiologian dilemmaan. *Sociologia* 38 (1), 14–26.
- Uimonen, Minna (1999): *Hermotumisen aikakausi: Neuroosit 1800- ja 1900-lukujen vaihteen suomalaisessa lääketieteessä*. Suomen Historiallinen Seura: Helsinki.
- Widerberg, Karin (1996): Women's Experiences – Text or Relation? Looking at Research Practices from a Sociological and Feminist Perspective. *Nora* 4 (2): 128–136.
- Widerberg, Karin (1995): *Kunskapens kön. Minnen, reflektioner och teori*. Nordstedts: Stockholm.
- Wikander, Ulla (1991): *Delat arbete, delad makt: om kvinnors underordning i och genom arbetet. En historisk essä*. Uppsala Papers in Economic History, Research Report No. 28. Department of Economic History: Uppsala.
- Whyte, William Foote (1943): *Street Corner Society: The Social Structure of an Italian Slum*. University of Chicago Press: Chicago.
- Östman, Ann-Catrin (2001): Oenighet och äkta kärlek. Behandling av äktenskapliga ”trätor” i ett agrarsamhälle på 1700-talet. Teoksessa Inger Lövkrona (red.): *Mord, misshandel och sexuella övergrepp. Historiska och kulturella perspektiv på kön och våld*. Nordic Academic Press: Lund.
- Östman, Ann-Catrin (2000a): Joan Scott ja feministinen historiantkirjoitus. Teoksessa Anneli Anttonen, Kirsti Lempiäinen & Marianne Liljeström (toim.): *Feministejä – aikamme ajattelijoita*. Vastapaino: Tampere.
- Östman, Ann-Catrin (2000b): *Mjök och jord. Om kvinnlighet, manlighet och arbete i ett österbottniskt jordbrukssamhälle ca 1870–1940*. Åbo Akademis förlag: Åbo.

Viitteet

Kiitän artikkelin suomentaneita Ralf Kaurasta ja Pekka Rantasta.

- 1 Foucault 1984, 61.
- 2 Braidotti 1991; McNay 1992.
- 3 Naishistoria koostuu monista erilaisista teoreettisista perspektiiveistä, eikä sitä pidä ajatella totaliteettina.
- 4 Scott 1986, 1988.
- 5 Mt.
- 6 Mt., 27; ks. myös Östman 2000a.
- 7 Riley 1988; Hüchtker 2001.
- 8 Scott 1988.
- 9 Ks. esim. Alasuutari 1989; Ginzburg 1989; Peltonen 1999; Levi 2001; Östman 2000b; Suoninen 2001; Rantala 2002.
- 10 Barthes 1998.

- 11 Barthes 1996. Barthesin mukaan moninaisuus tekstissä ei tarkoita vain sitä, että tekstissä on useita merkityksiä, vaan teksti itsessään tuottaa merkitysten moninaisuuden (*plurality of meaning*). Ks. mt., 194. Tässä artikkelissa hyödyntämäni ”tekstin” käsite on yksinkertaistus edellisestä ja toimii lähinnä keinona tavoittaa tekstin intertekstuaalisuutta, moninaisuutta ja tekstuaalisia käytäntöjä.
- 12 Esimerkkinä olevan lausunnon on kirjoittanut tuolloinen maan johtava oikeuspsykiatri Lapinlahden sairaalassa. Sofiaa koskevia papereita on noin 150 sivua. Seilin sairaalan arkisto/Potilaita koskevat asiakirjat/Poistettujen päiväkirjat 3.7.2. 1942–1944.
- 13 Vrt. Suoninen 2001.
- 14 Hüchtker 2001, 331.
- 15 Foucault 1980.
- 16 Ks. mm. Goldthorpe 1991.
- 17 Ruonavaara 1995; vrt. Suoninen 2001.
- 18 Peltonen 1999, 39. Ks. myös Norbert Eliasin (1987) verraton keskustelu – ja kritiikki – sosiologien ”paosta menneestä” toisen maailmansodan jälkeen.
- 19 Ks. esim. Reinhartz 1992.
- 20 Hart 1994.
- 21 Smith 1998. Kysymys siitä, kuinka tutkijat representoivat tutkittavien ihmisten elämää, kysymys heidän objektivisoinnistaan ja vallastaan tiedon tuottamisessa, ovat tärkeitä kysymyksiä kaikessa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa, mutta erityisesti siihen on kiinnittänyt huomiota feministinen tutkimus. Ks. esim. Stanley & Wise 1983; Harding 1987; Widerberg 1996.
- 22 Tämä on vain esimerkki. Tietysti näitä kolmea oppialaa yhdistävät monet muutkin seikat.
- 23 Goffman 1961; Becker 1963; Scheff 1966. Feministisestä tutkimuksesta, joka kyseenalaistaa sosiologisen poikkeavuustutkimuksen sukupuolinäkökulmasta, ks. Chesler 1972.
- 24 Merkittävin esimerkki tästä lienee Simone de Beauvoirin *Toinen sukupuoli* (2002).
- 25 Mikrohistorian klassikoihin katsotaan kuuluvaksi mm. Carlo Ginzburgin *Osten och maskarna* (1983) ja Natalie Zemon Daviesin *Martin Guerren paluu* (2001).
- 26 Foucault 1977, 1978.
- 27 Esim. Riley 1988; Scott 1996.
- 28 Järvinen 1996, 21.
- 29 Mt.
- 30 Vrt. Skeggs 1997.
- 31 Ramazanoglu & Holland 2002, 108.
- 32 Vrt. Haraway 1991.
- 33 Ks. mm. Whyte 1943; Garfinkel 1967; Becker 1977.
- 34 Merriam 1994.
- 35 Yleiskuva tästä keskustelusta ks. Mitchell 1983.
- 36 Mt.
- 37 Mt., 192.
- 38 Silverman 1985; Alasuutari 1989.
- 39 Mm. Reinhartz 1992.
- 40 ”Pienellä” materiaalilla tarkoitan tässä myös naisten elämäkertoja, muistityötä ja omaelämäkertoja, jotka on tuotu esille feministisessä tutkimuksessa. Ks. mm. Widerberg 1995; Steedman 2000.
- 41 Tästä keskustelusta ks. Järvinen 1996, 20.
- 42 Intersektionaalisuuden käsitettä on käytetty viime aikaisessa feministisessä keskustelussa kuvaamaan analyysia, jossa tarkastellaan erilaisiin kategorioihin, kuten sukupuoleen, luokkaan, etnisyyteen, rotuun, seksuaaliseen suuntautumiseen tai ikään perustuvia epäsymmetrisiä yhteiskunnallisia valtasuhteita ja näiden yhteisvaikutusta. Lykke 2003, 48.
- 43 Levi 2001.
- 44 Östman 2000b, 40.
- 45 Östman 2001. Innovatiivinen esimerkki mikrohistoriallisesta tutkielmasta ks. Päivi Rantalalan pro gradu -tutkielma *Kylähullut kertomuksissa* (2002).
- 46 Ginzburg 1989; Östman 2001; ks. myös Ollila 1995.
- 47 Peltonen 1999.

- 48 Foucault 1984, 76.
49 Vertailukohtana ks. Ralf Kaurasen ja Pekka Rantasen artikkeli tässä kirjassa. Minun genealoginen luentani kohdistuu erityiseen historialliseen kontekstiin ja sitä ei pidä ymmärtää foucaultlaisena genealogiana, joka pikemminkin kohdistuu nykyajan historiaan kuin menneen. Genealogiaa luonnehditaan usein historiallisena analyysivälineenä, jonka tarkoitus ei ole ratkaista mitä tapahtui, vaan kiinnostus on sen tutkimisessa, mitä seikkoja aiemmilta historiallisilta ajankohdilta yhä on nykyajassamme. Ks. Olsson 1999, 29. Ilpo Helén luonnehtii genealogiaa kriittisenä tutkimuksena, joka kysyy, "miten nykyisyys on tullut mahdolliseksi". Ks. Helén 2005, 94; myös 1997.
- 50 Foucault 1980, 193.
51 Foucault 1984, 85.
52 Mt., 95.
53 Lennartsson 2001, 29.
54 Muir 1991, xiii.
55 Mt., xiv.
56 Foucault 1988, 106.
57 Mt., 118.
58 Vrt. Barthes 1998.
59 Vrt. Börjesson 1994.
60 Toisen tavan dokumentin yksityiskohtaiseen dekonstruktioon tarjoaa Michel Foucault'n (1972) arkeologian käsiteapparaatti. Kaurasen ja Rantasen artikkeli tässä kirjassa esittelee tätä. Ks. erityisesti kappaleet "Objektien muotoutuminen ja lausuman referentiaalisuus" ja "Lausumistapojen muodostuminen ja subjektipositio".
61 Vrt. Canning 1999, 54.
62 Naisruumiin selitysvoima tässä heijastaa 1900-luvun alkupuoliskon suomalaisessa lääketieteessä ja psykiatriassa vallitsevana ollutta biologista reduktionismia. Ks. Ahlbeck-Rehn 1998, 2001, 2002; Uimonen 1999.
63 Johannisson 1994; Runcis 1998; Ahlbeck-Rehn 2002.
64 Tästä keskustelusta ks. Wikander 1991.
65 Foucault 1984, 247.
66 Vrt. McCallum 1997; Harrison & Aranda 1999.
67 Vrt. Foucault 1972, 41–43.